միջոցներով պիտի կարենաք օգտագործել։ Ինչպէս այսօր Արեւմուտքը ձեզի, աւելի ուշ դուք ալ մեզի ձեր իմաստութեամբը օրինակ պիտի ըլլաք, ու թերեւս ատենը գայ, տեսնելով ձեր գաղափարներուն պարզութիւնը, մենք ալ խորհրդածենք անոնց շուրջ։

Ուրեմն իրաւունք ունէի ըսելու, աշակերտներ, թէ ձեր առջեւ փառաւոր հորիզոն մը պահուած է։ Օգտակար պիտի ըլլաք Օսմանեան տէրութեան, ըլլալով հիմնադիրներ անոր քաղաքական տնտեսութեան, եւ գայն ծաղկեցնելով։ Միանգամայն ցոյց պիտի տաք թէ արեւմտեան գաղափարները ինչպէս կրնան զուգընթանալ արեւելեան հանճարին հետ, այսպէս ծառայութիւն մատուցանելով նաեւ մեզի։

Ուրեմն արիութիւնը եւ վստահութիւնը պինդ պահեցէք։ Հայաստանի պատմութեան դարերը արդէն կը փաստեն թէ ձեր ազգը անկորուստ է. Վեհափառին ազատութեան բացած ճամբաներով, ձեր ամբարած մշակոյթով, այժմէն իրաւունք ունիք յուսալու թէ Հայ ժողովուրդն ալ իր բաժինը պիտի ունենայ հասարակաց երջանկութեան մէջ, եւ իր արժանաւոր աթոռը պիտի գտնէ ներկայ դարուս քաղաքական տնտեսական ասպարէզին մէջ։

ՃԱՌ

ԱՐՔԵՊԻՍԿՈՊՈՍԱԿԱՆ ԱՌԱՋԻՆ ԱԹՈՌԱԿԱԼԻ

(ԱՐՔԵՊՍ. ՍԻՊՈՒՐԻ ՏԵՂ)

9 Դեկտեմբեր, 1850

Պարոններ,

Չէի կարծեր որ ես այս հանդէսին խօսելու պատիւը պիտի ունենայի, վասնզի Փարիզի Արքեպս.ը այս ուրախութիւնը իրեն վերապահած էր։ Վերջին վայրկեանին Գերապայծառ Սրբազանը արգելք մը ունեցաւ, ու զիս զրկեց իր տեղը։ Ուրեմն ամենեւին պատրաստութիւն մը չեմ տեսած ատենաբանելու, որով կը խնդրեմ որ ներողամտութեամբ ընդունիք հետեւեալ քանի մը խօսքերս։

Աշակերտներ,

Խօսքերս ձեզի կ'ուղղեմ, որովհետեւ աւելի վարժութիւն ունիմ աշակերտներուն խօսելու, յետոյ ծանօթ եմ ձեզի, որովհետեւ առիթ ունեցած եմ քննելու ձեր ուսումները։

Դեղեցիկ կոչում մը ունիք, որդեակներ, ու ես վստահ եմ որ ձեր քաջ դաստիարակներուն առաջնորդութեամբ, բարեպաշտ եւ իմաստուն, ըմբռնած էք ձեր կոչումը։ Այսօր դուք ամբողջ քաղաքակրթութեան մը ռահվիրաներն էք։ Դուք միջնորդ ու միջոցն էք Արեւելքի եւ Արեւմուտքի, վասնզի դուք ձեր հայրենիքը պիտի տանիք ձեր ամբարած հարստութիւնը, ձեր գիտութեան եւ իմաստութեան գանձերը եւ դեռ... աւելի, բոլոր այն առաքինութեան եւ բարեկրթութեան գանձերը որ հոս եկեր էք հաւաքելու։ Ասով ըսել չեմ ուզեր, սակայն, որ ձեր երկիրը զուրկ է այդ գանձերէն. ո՛չ։ Բայց աս ալ չիտակ է որ բոլոր աշխարհ նոյն ոտքով հաւասարապէս քալել չի գիտեր, չի կրնար. ու մարդկային այս անծայրածիր ասպարէզին մէջ, ուր ամէն ազգ ու ժողովուրդ կը մրցակցի առաջնութիւնը առնել, կան որ աւելի յառաջադէմ են։ Ու մենք, առանց յաւակնութեան, կրնանք ըսել թէ ունինք այդ առաջնութիւնը։ Առաջ ենք, ոչ սակայն ուրիշներուն վնաս հասցնելու կամ նախատելու. ամենեւին. այլ ընդհակառակն՝ ուրիշներն ալ հրաւիրելու որ մեզի հետեւին. նոյնիսկ ձեռք կու տանք մեր մրցակիցներուն, ճամբայ ցոյց կու տանք անոնց. եւ ահա, աշակերտներ, դուք վազը անոնց առաջնորդ պիտի ըլլաք։ Դուք էք որ այսօր կեցած էք, եթէ կարելի է այսպէս ըսել, այս նոր տեսակ մը մտաւորական երկաթուղիի վրայ, որով քաղաքակրթութիւնը մեծաքայլ կը յառաջանայ։ Դուք շարքով կանգնած էք հոն, ցոյց տալու համար ուրիշներուն՝ թէ կարելի է անցնիլ անկից։

Ուրեմն լաւ ըմբռնեցէք, պատանիներ, ձեր կոչումը եւ անոր ազդեցութիւնը ձեր սրտին մէջ, եւ ըմբռնելով կրկնապատկեցէք ձեր ջանքերը ի գործ դնելու համար ձեզմէ սպասուած բարիքները։ Նախ երախտագիտութեան պարտականութիւն մը ունիք այդ բարերար մարդուն, որուն շնորհիւ էք այսօր՝ ինչ որ էք, եւ անոր բարիքն է որ կը վայելէք վարժարանիս մէջ, այսինքն ազգ Սամուէլ Մուրատեանի։ Ան է որ իր հարստութեան մեծ գումար մը յատկացուց ձեզի, եւ իր քրտինքով, իր աշխատութեամբ պատրաստեց ձեզի այս գիտութեան եւ առաքինութեան դիւրին ճամբան։ Ուրեմն առաջին պարտականութիւնդ է՝ ըլլալ երախտագէտ, եւ եղէք երախտագէտ սրտանց, գործով, առանց մոռնալու անոր անունը ազգին եւ Աստուծոյ առջեւ։

Քիչ առաջ պարզուեցաւ ձեզի համոզիչ խօսքերով եւ զգացումով, բարի դաստիարակութեան մը օգուտները. մեծ են այդ օգուտները եւ անթիւ. բայց ամէն բան անոնցմով չի վերջանար, վասնզի մշակին աշխատանքը միայն գետինը փորել չէ, այլ մշակել զայն, պտղաբեր ընել եւ ծաղկեցնել։ միջոցներով պիտի կարենաք օգտագործել։ Ինչպէս այսօր Արեւմուտքը ձեզի, աւելի ուշ դուք ալ մեզի ձեր իմաստութեամբը օրինակ պիտի ըլլաք, ու թերեւս ատենը գայ, տեսնելով ձեր գաղափարներուն պարզութիւնը, մենք ալ խորհրդածենք անոնց շուրջ։

Ուրեմն իրաւունք ունէի ըսելու, աշակերտներ, թէ ձեր առջեւ փառաւոր հորիզոն մը պահուած է։ Օգտակար պիտի ըլլաք Օսմանեան տէրութեան, ըլլալով հիմնադիրներ անոր քաղաքական տնտեսութեան, եւ գայն ծաղկեցնելով։ Միանգամայն ցոյց պիտի տաք թէ արեւմտեան գաղափարները ինչպէս կրնան զուգընթանալ